مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

نصرالله ستانکزی ۲۰۲۳/۰۹/۲۹

نگاهی به قانون گذاری معارف معاصر افغانستان
(از ۱۲۹۲ خورشیدی الی امروز)
بخش دوم

عصر امانیه (۱۲۹۸ - ۱۳۰۷ خورشیدی):
عصر امانیه یکی از دوره های درخشان قانونگذاری تاریخ حقوقافغانستان شناخته می شود . در این عصر افغانستان برای اولینبار صاحب قانون اساسی گردیده و در کنار آن حدود صد سندتقنینی دیگر در عرصه های مختلف از جمله سکتور معارف وضعو نافذ گردید ؛ که با وضع آن معارف کشور که برای انکشاف آنشخص شاه امان الله خان و حکومت وی اشتیاق عمیق داشتند؛ راه قانونمندی اش را باز نمود.

در اینجا به معرفی اسناد تقنینی آن دوره به اختصار میپردازیم .
۱ - نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان (۱۳۰۳ خورشیدی) :
این نظامنامه که حاوی ۷۳ ماده بود ، حق تعلیم را از جمله حقوق اتباع دانسته و وظایف دولت را در این راستا مشخص نموده است .
مادهٔ ۱۴ آن نظامنامه عمومی بودن حق تعلیم را با متن ذیل پیش بینی نموده بود :« امر تدریس بالکل آزاد است مطابق نصاب عمومیه هر فرد تبعه افغانستان عموما بطور عمومی وخصوصی برای تدریسات مأذون و مجاز می باشند اما اشخاص اجنبی به استثنای نفری که برای تعلیم استخدام میشوند بداخل مملکت افغانسنان به افتتاح و اداره مکاتب مجاز نیستند .».
در مادهٔ پانزدهم این نظام نامه علاوه بر آن که امور معارف مربوط به دولت دانسته شده ، اهداف علمی و ملی نیز انعکاس یافته و حقوق تعلیم اقلیت های مذهبی و اتباع خارجی نیز تضمین گردیده بود . این مادهٔ چنین مشعر است: «عموم مکاتب افغانستان در زیر نظارت وتفتیش حکومت میباشند حکومت با همه اسباب و تدابیری که برای تربیه علمی و ملی همه تبایع افغانستان بر سیاق انتظام و اتحاد میباشند نظر دقت می‌گیرد اما اصول تعلیمیه که به امور اعتقادیه ومذهبیه اهل ذمه و افراد مستامنه تعلق دارد اخلال کرده نمی شود .» .
یکی دیگر از قوانین مهم این دور نظامنامه تشکیلات اساسیه افغانستان بود که در ۲۴۳ ماده در ماه حوت ۱۳۰۲ خورشیدی نافذ گردیده که در آن تقسیمات ادارات مرکزی و محلی و حدودصلاحیت ها ، وظایف و ومکلفیت ها آنها مشخص گردیده بود ،به اساس ماده ۵ آن نظامنامه در زمره وزارت ها و ادارات مستقل یکی هم وزارت معارف بود که در آن مادهٔ درمورد وظایف وزارت معارف چنین می خوانیم :« اداره و تفتیش همه موسسات تدریسیه عمومیه که برای تربیه و تعلیم میباشند وهم دوایرعالیه که خادم حفظ و حراست علم هستند به وزارت معارف عمومیه مفوض است باستثنای مکاتب(حربیه).».
بدین اساس علاوه بر ان که مکاتب تحت اداره وزارت معارف قرار داشت امور علمی نیز جز وظایف وزارت معارف بود .
به اساس آن نظامنامه در زمره یازده اداره که در سطح نایب الحکوگی (ولایات) پیش بینی شده بود یکی هم مدیریت معارف بود که تحت نظر نایب الحکومه وظایف اش را مطابق قانون پیش می برد.
بعد از نایب الحکومگی ها ، تشکیلات حکومت های کلان و بعدتر ازان حکومتی ها (مادل ولسوالی)که درراس در راس آنحاکم قرار داشت ، به اساس ماده ۱۳۲ نظامنامه تشکیلاتاساسیه افتتاح مکاتب ابتداییه و زمینه سازی برای تعلیم کوچی ها به متن ذیل پیش بینی وجود داشت :« برای گشادن مکاتب ابتداییه و برای استخدام معلمین سیار مابین قبایل کوچی از بالادست خود سر رشته گرفتن ، و تشویق و تحریک نمودن بچه های کوچی و دهاتی را که در مکاتب ابتداییه هستند از بهرتحصیل به مکاتب ولایات و مرکز ولایات » .

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولئ

کوچکترین واحد های ادارات محلی علاقه نام داشت که در راسآن علاقه دار قرار داشت ، در زمره وظایف علاقه دار در فقرهٔ هشتم مادهٔ ۱۴۱ آن نظامنامه چنین می خوانیم :« مکتب های راکه در داخل علاقه او هستند دایما تفتیش و بر حسن ایفای وظایف معلمین آن علم آوری نمودن .».
قانون اختصاصی سکتور معارف در عصر امانیه ، نظامنامه اساسی معارف بود که در ۱۵ دلو ۱۳۰۶ خورشیدی در ۲۵ مادهٔنافذ گردیده بود .
به استناد این نظامنامه که در آن تشکیلات وزارت معارف پیش بینی گردیده بود ، وظایف وزارت معارف بدوبخش تقسیم گردیده ، یکی نظارت وتفتیش و اداره معارف و وظیفه دوم آن مدیریت حفریات و موزیم بود .
به استناد ماده ۶ آن نظامنامه در کنار مکاتب دولتی به مکاتب خصوصی که توسط اشخاص حقیقی و حکمی تاسیس می شدنیز اجازه داده اما بهر صورت نظارت از فعالیت های همچو مکاتب مانند مکاتب دولتی از صلاحیت وزارت معارف بود . برمبنای احکام موسسات تعلیمی به مکاتب ابتداییه ، رشیدیه وتالیه منقسم شده بود و برای تربیه معلم دارالمعلمین (برای ذکور) و دارالمعلمات (برای اناث) پیش بینی گردیده بود .
به اساس این نظامنامه در کنار ادارات اداری وتدریسی ادارهتالیف و ترجمه و اداره د پشتو مرگه نیز پیش بینی شده بود .
یکی از قوانین دیگر مرتبط به سکتور معارف این دوره ازتاریخ قانونگذاری ، نظامنامه مکاتب خانگی است که برای آن عده اطفالی که به دلایل مختلف از درس باز مانده و یا هم بنابر عدم دسترسی به مکاتب محلی و کبر سن دسترسی شان به مکاتب مقدور نبود ، در ۲۲ ماده در ۱۶ سنبله ۱۳۰۲ خورشیدی نافذگردیده بود .
در قسمت از مقدمه این نظامنامه هدف از تاسیس این مکاتب چنین بیان گردیده است :« قسمتی دیگر اطفالیکه در مکاتب رسمی از طرف مدیر معارف بنابر بر بعضی معاذیر از قبیل داشتن کدام مرض متعدی یا کلانی سن قبول نمی شوند و یا شمولیت شان در مکاتب رسمی مهلتی می خواهد در هر محله و گذر هر قریه و قصبه به نزد دانشمندان محلی به تحصیل و تعلیم مشغول گردند تا هم کافه اطفال از سعادت علم ومعرفتبی بهره نمانند هم زمانیکه در مکاتب رسمی ادخال کردهمی‌شوند سهولتی در طی مراحل تعلیمات شان دست دهد.» . هدف از تاسیس این مکاتب به استناد آن نظامنامه با سوادساختن همه اطفال وجوانان بود ، به اساس این قانون مضامیندینیات، تحریر و زبان دری نصاب درسی آن مکاتب را دربر میگرفت .اوقات درس در موسم گرمی مدت دونیم ساعت و درزمستان مدت ۳ ساعت در نظر گرفته شده و هم چنان درصورتی که مکاتب خانگی محلی خاصی نمیداشت امور درسیدر مساجد محلی برگزار می گردید .
این مکاتب حالت اجباری داشت قریه داران و کانتران گذر هامکلف شده بودند که از چگونگی تدویر این مراکز تعلیمی باخبریکنند و در صورتیکه اولیای اطفال مانع تعلیم آنها می گردیدند بهقوماندانی های امنیه اطلاع می دادند و در صورت عدم عذرموجه ؛ اولیای متخلف جریمه می گردیدند . (برای معلوماتبیشتر به نوشته اینجانب تحت عنوان مبارزه با بی سوادی درعصر امانیه ، در سایت آژانس پژواک مراجعه فرماید) .
یکی از قوانین مرتبط به معارف نظامنامه نشان های معارفدولت مستقله افغانستان نام داشت که در ۲۷ جوزای ۱۳۰۷خورشیدی نشر گردیده و دارای ۹ ماده بود . این قانون بهمنظور تشویق آن افرادی که برای توسعه معارف کارهای موثریرا انجام می دادند ، وضع گردیده بود . به استناد ماده اول نشانهای معارف به درجات اول ، دوم و سوم تصنیف گردیده بودند .
این نشان ها برای کارمندان دولتی که خدمات شایانی به معارفانجام میدادند ، اشخاص غیر دولتی که برای توسعه معارف سهمفعال میگرفتند ، انعده افرادی که برای توسعه معارف به تالیفکتب می پرداختند و سفیران کشور های متحابه مقیم کابل کهبرای انکشاف معارف سهم می گرفتند ؛ تفویض می گردید .
ناگفته نماند که برای تفویض هریک از نشان (درجات اول،دوم و سوم) شرایطی در نظامنامه مذکور پیش بینی شده بود.

(ادامه دارد)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ